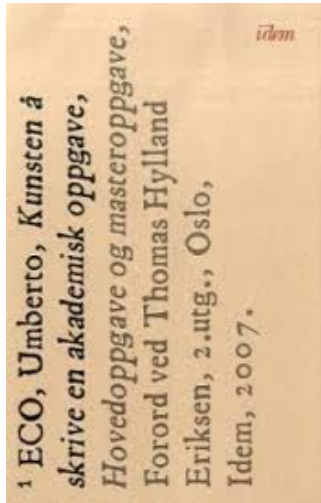

Kunsten å skrive en akademisk oppgave

Innledning til Umberto Ecos bok med denne tittelen, s. 9-18. Oslo: Idem
2002

Thomas Hylland Eriksen

I

Det er en udelt fornøyelse å kunne introdusere denne fine lille boken for en norsk leserkrets, 25 år etter at den utkom på italiensk for første gang. I Italia er *Come si fa una tesa di laurea* en smått legendarisk bok blant studenter, og den er så god at det nesten anses som jevngodt med juks å lese den.

Opprinnelig er boken skrevet for italienske studenter i humanistiske fag i annen halvdel av 1970-tallet. Ingen norske studenter bør la seg skremme av avstanden i tid og sted. Å

skrive en hovedoppgave, eller et annet større skriftlig arbeid, har mange fellestrekk, uansett hvor og når man gjør det. De fleste av Ecos råd, anbefalinger og eksempler er glimrende den dag i dag. Likevel skal jeg bruke hoveddelen av denne innledningen til å diskutere noen variasjoner og endringer.

Forskjellene mellom fag og miljøer, som Eco også berører, er viktigere enn forskjellene mellom Italia og Norge. Det finnes nemlig mange slags hovedoppgaver. Vi kan gruppere dem langs to dimensjoner, hvor hver har to ytterpunkter. For det første er det stor forskjell mellom en oppgave der veilederen nærmest har laget en ferdig mal for studenten, og en oppgave der veilederen sier "Skriv om hva du vil". De fleste faktiske

oppgaver befinner seg et sted imellom, men mange steder nærmer man seg ytterpunktene. I enkelte fag er hovedoppgaven en svenneprøve som avlegges i nært samarbeid med en veileder og, av og til, andre studenter. Veilederen avgrenser temaet ut fra sine forskningsinteresser, bistår med å spesifisere metoden, og vil selv bruke resultatene i sin forskning. Studenter som er underlagt et slikt regime oppnår i løpet av kort tid en betydelig håndverksmessig dyktighet, og får gleden av å arbeide kollektivt. Denne boken, og resten av denne innledningen, har utvilsomt noen råd til disse studentene, men den har nok størst relevans for studenter med individuelle, helt eller delvis egendefinerte hovedfagsprosjekter. Det er disse studentene som har de største utfordringene med litteratursøk, skrivestil, disposisjon og avgrensning.

For det andre er det betydelige forskjeller mellom korte og lange hovedoppgaver. I enkelte norske akademiske miljøer tviholder man på den "gamle" hovedoppgaven, som kan være på rundt 200 sider og som kan betraktes som en doktor- eller magisteravhandling *light*. Andre steder har man forlenget bestemt seg for at forskerutdannelsen hører doktorgradsnivået til, og har gjort om hovedoppgaven til en 60-70-siders masteroppgave med begrenset teoritilfang og kvantitativt sett små (men ofte kvalitativt sett store) krav til egen empiri. Denne boken er like relevant for begge typer oppgaver. Den hjelper leseren å komme i gang med systematisk forskning og god akademisk skriving, uansett nivå. Hvis det fremdeles finnes steder hvor man gir studenter mulighet til å skrive semesteroppgaver på lavere nivå, kan disse lese boken med like stort utbytte som doktorander med skrivesperre.

Et par forskjeller mellom Italia og Norge må også nevnes. Innledningsvis omtaler Eco enkelte trekk ved italienske evalueringsformer osv., som ikke kan overføres direkte til Norge. Dette er en bagatell. En viktigere forskjell vedrører forholdet mellom student og veileder, og forholdet mellom student og faglige autoriteter mer allment. Italia er et kulturelt mer hierarkisk samfunn enn Norge, og der finnes et entydig autoritetsforhold mellom student og veileder. I Norge er relasjonen mer egalitær, noe som kommer til

uttrykk både sosialt (under veiledningsmøtene) og faglig (i studentens arbeid). Selv om det sjelden er en god idé å sable ned veilederens forskning i ens eget hovedfagsarbeid, kreves det generelt mindre ærbødighet og respekt her. Denne holdningen, som spesialister på norsk kultur omtaler som *egalitær individualisme*, gir grobunn for selvstendighet og uvitenhet i omtrent like store porsjoner.

Om det beste er ydmykhet eller selvstendighet skal jeg ikke ha sagt noe definitivt om her, men mye tilsier at den største knapphetsressursen ved norske læresteder ikke er det første.

II

Nå kan det være fristende å kommentere småting i denne boken — for eksempel vil jeg, til forskjell fra Eco, ikke anbefale mine studenter å operere med nummererte underavsnitt (av typen "2.1.3"), men foreslår i stedet å variere typesnitt for å skille mellom nivåer i teksten. 2.1.3 lukter offentlig utredning lang vei, og mange av studentene får tidsnok erfaring med den genren. Jeg skal avstå fra denne typen kommentarer. Eco behandler sin tematikk på en autoritativ, kreativ og ikke minst nyttig måte, og han trenger ingen sekundering. Hadde det ikke vært for at boken kom ut i 1977, og Internett ble utbredt i akademia først i begynnelsen av 1990-tallet (World Wide Web ble faktisk oppfunnet først i 1992), kunne vi ha overlatt ordet til ham med det samme.

Det er neppe noen som leser dette, og som har planer om å skrive en hovedoppgave, som ikke vil bruke Internett overhodet under arbeidet. Nettet, og datateknologi mer generelt, har i løpet av kort tid ført til dramatiske endringer i arbeidsmetodene for akademikere. Et datatastatur gir adskillig mindre motstand enn en skrivemaskin (for ikke å snakke om en fjærpenn), og forkorter avstanden fra tanke til tekst. Dette er ikke bare en god ting, men

det kan være det, forutsatt at man er i stand til å skille mellom en foreløpig og en endelig tekst. Før tekstbehandlingen måtte alle studenter skille tydelig mellom *kladd* og *innføring*. Dette skillet finnes ikke lenger. Nå er revidering av tekst blitt ensbetydende med *rebuilding the ship at sea*. Samtidig gir tekstbehandlingen en illusjon om at tekster er ferdige før de faktisk er det. Det var en sammenheng mellom det harde fysiske arbeidet det var å kladde og føre inn, og det harde mentale arbeidet som krevdes for å få disponert teksten i tankene før man begynte å taste. Nå kan vi jo begynne å taste hvor som helst, uten tanke for hode og hale. Med rett høyremarg, halvfete overskrifter og pagina (sidetall) nederst til høyre, ser det jo sånn noenlunde ut uansett.

Dette er farlig. En hovedoppgave skal være lineær og kumulativ; den skal ende opp et annet sted enn der den begynte, og de mellomliggende leddene skal peke frem mot avslutningen. Tekstbehandlingens fleksibilitet truer altså rekkefølgen, samtidig som dens uutholdelige letthet truer grundigheten. Det er også en risiko for at den kritiske sans lider under friksjonsfriheten. Ofte pleier jeg å anbefale studenter å finne noen å krangle med når de skriver hovedoppgave. En hovedoppgave som mangler et *plot* (en tydelig problemstilling) og et typegalleri som inkluderer både *good guys* og *bad guys*, kan nemlig være så lærd den bare vil, men den letter sjelden fra bakken. Man må ikke gjøre det så vanskelig for seg selv at man aldri blir ferdig (Eco nevner tre år som maksimum), men heller ikke så lett at man velger minste motstands vei og unngår konfrontasjoner.

Tekstbehandlingen har likevel uomtvistelige fordeler for alle som skriver. Med et ordentlig arkivsystem på harddisken (eventuelt ved hjelp av Zip-disker eller andre løse medier hvis man er nomadisk mellom maskiner), har man som student eller akademiker enkel tilgang til alt man har skrevet i overskuelig fortid. (I mitt tilfelle går arkivet tilbake til ca. 1988. Før den tid brukte jeg en teknologi som ble avleggs, og var for sløv til å ta backup før de kortlivede floppydiskene ble uleselige.)

Dette innebærer blant annet at kartotekkortene, som Eco bruker så stor plass på, er blitt overflødige. Biblioteksøk foregår dessuten for en stor del over nettet. Det er derfor et ironisk faktum at kapittelet om kartotekkort og litteratursøking er blitt bokens viktigste i en tid da leserne er Internett-brukere. Kapittelet handler jo om organisering og filtrering av kunnskap. Siden rundt 1990 har både bibliografiske opplysninger, saksopplysninger, oversiktsartikler og (i stigende grad) vitenskapelige arbeider blitt tilgjengelige på Internett. Den samlede tekstmengden en hovedfagsstudent eller forsker må forholde seg til, har samtidig vokst enormt. Løsningen på problemet er ikke å lese alt, men å lese strukturert og målrettet. På samme måte som Eco anbefaler å avgrense temaet for hovedoppgaven mest mulig, slik at det blir mulig å håndtere det på en forsvarlig (og interessant) måte, er det nå nødvendig å anbefale studenter å begrense lesningen. Ellers risikerer man å aldri komme ut over de overfladiske førsteinntrykkene av en tekst. Man risikerer å bli som en mann som har reist jorden rundt sammenhengende i to år uten å ha en eneste interessant historie å fortelle; alle inntrykkene blander seg i en grøt. Eller man står i fare for det motsatte, nemlig å bukke under for *den seriøse students syndrom*, en sykdom som rammer dem som blir liggende søvnløse om nettene på grunn av alle tekstene de burde ha lest.

Disse lidelsene blir mer vanlige etter hvert som den tilgjengelige informasjonsmengden vokser. Løsningen består i å sirkle seg inn mot sitt interesseområde, å gå fra det generelle til det spesifikke, uten å glemme det generelle mens man fordyper seg i det spesifikke. Innenfor det nåværende informasjonsregimet får man inntrykk av at det er blitt umulig å ha virkelig god oversikt over noe som helst. En slik mental tilstand (for den sitter primært i hodet) er en oppskrift på fagidioti, altså spesialiseringer som har mistet kontakten med de store spørsmål. Altså: Avgrens lesningen uten å miste de større spørsmålene av syne. Lesningen bør være målrettet, men ikke *for* målrettet. I så fall finner man bare det man leter etter, hvorpå man mister muligheten til å oppdage noe uventet, og så går hele dannelsesaspektet ved studiet i vasken.

Ecos kartotek kort erstattes i dag av dataprogrammer. Hans anbefalinger er uansett like relevante nå som før. Skriv kritiske referater, anfør sidehenvisninger og tast inn korte sitater. For min egen del klarer jeg meg lenge med tekstbehandling til dette formålet, men det finnes også egne programmer som simulerer kartotek kort, på samme måte som det finnes dedikerte programmer som hjelper forskere å holde oversikt over sine bibliografier. Det er greit å bruke disse, så lenge man ikke kaster bort en masse tid bare på å vedlikeholde filene, sette seg inn i teknologien, rekonstruere arbeid som er gått tapt på grunn av datakrasj osv. For min egen del har jeg alltid valgt de enkleste teknologiske løsningene. Jeg bruker en liten og rask tekstbehandler som aldri lager ubehagelige overraskelser, det enkleste e-postprogrammet som finnes og ingen fancy databaser eller presentasjonsprogrammer. Dette er et valg som skyldes et ønske om å bruke mest mulig tid på selve arbeidet.

Tekstbehandlingen reduserer motstanden i skriveprosessen, og Internett reduserer motstanden i innsamlingen av kilder og data. Det er blitt enkelt å klippe og lime, fra egne og fra andre tekster. Plagiat er et voksende problem, og med økende tekstmengde blir det stadig vanskeligere å avsløre plagiering.

Et større problem enn plagiat er, forhåpentligvis, fragmentering. Det er så mye man skal rekke over, og da er det fristende å kutte noen hjørner. Dessverre fører økt bredde ofte til tap av dybde. I en slik situasjon vil det være riktig å si at *mindre er mer*. Når man skriver på et større arbeid, er det nødvendig å være off-line lenge av gangen (svar på e-post én gang om dagen), og å motstå fristelsen til å følge enhver innskytelse om å sjekke opplysninger på nettet. En hovedoppgave forutsetter at man arbeider sammenhengende med den i lange perioder, ellers kommer man aldri under overflaten på sine egne problemstillinger.

En bivirkning av en overdreven tillit til det som kan skaffes over nettet, er ellers at det som ikke er registrert på Internett, risikerer å forsvinne. Bøker er lette å finne, enten det

er via en elektronisk bokhandel eller over Bibsys, men mange av de viktigste tekstene er tidsskriftartikler. (I enkelte fag utgis det praktisk talt ikke bøker.) De kan i mange tilfeller bare konsulteres fysisk, altså ved personlig oppmøte på biblioteket. Nær sagt uansett hva man skriver om, er det en god idé å tilbringe en formiddag nå og da i bibliotekets tidsskriftsamling.

III

Ecos bok kom for sent inn i mitt liv til at jeg rakk å bruke den i mine egne avhandlinger, men til gjengjeld har jeg skruppelløst tappet den for ideer i forbindelse med veiledning. Nå er det over ti år siden jeg leste den, og gjensynet med boken viser at det ikke engang er alle disse ideene som rent faktisk stammer fra Eco. I forordet til 1985-utgaven forteller Eco en underlig historie om den obskure 1800-tallsforfatteren Abbed Vallet. Han kunne ha sverget på at han hadde fått avgjørende impulser fra denne forfatteren i sin ungdom, men da han på oppfordring gikk og så etter, fant han ikke avsnittet han mente å huske. Impulsen kom fra Vallet, men ideen var hans egen.

I over ti år har jeg anbefalt hovedfagsstudenter å skrive detaljerte disposisjoner eller *mindmaps* (visuelle disposisjoner) til sine avhandlinger. Dette er ikke for å låse dem til en bestemt progresjon på et tidlig tidspunkt — disposisjoner forandrer seg underveis — men for å tvinge dem til å skrive i forhold til en riktignok flytende, men overordnet helhet. Jeg var sikker på at dette var et grep fra Eco. Så oppdager jeg altså at avsnittet om disposisjoner ikke står noe sted i Ecos bok. Han skriver om strukturering og oppbygning i kapittel IV, men poenget om den flytende enhet mellom del og helhet har han ikke med.

Eco var med andre ord min Abbed Vallet, og kjenner jeg ham rett, har han spilt denne rollen ved mange andre anledninger også. Nå har det seg slik at den underliggende

vitenskapelige metoden for å oppdage beslektede mønstre i vidt ulike kontekster, kalles *abduksjon*. Bøker som gjør oss i stand til å produsere nye ideer ut fra våre egne erfaringer og kunnskaper, stimulerer evnen til abduksjon. Faktisk er dette en sentral arbeidsmetode innen både Ecos fag (semiotikk) og mitt eget (antropologi). Det er ikke alltid abduksjon er å anbefale som forskningsmetode i selve avhandlingen, men som metode for å oppnå ny innsikt er den uovertruffen.

For alle de lesere som ikke er humanister med en særlig interesse for italiensk historie, er en viss abduktiv sans nødvendig for å få fullt utbytte av Ecos bok. For mens en samfunnsviter ville ha snakket om forholdet mellom teori, metode og empiri, snakker Eco heller om kilder og sekundærlitteratur. I avsnitt der jeg ville ha fortalt en anekdote fra feltarbeid, skriver Eco i stedet om funn i støvete biblioteker, gjerne knyttet til italiensk historie. Derfor må det nevnes at det Eco sier om f.eks. studier av renessanseforfattere, semiotikk og italiensk 70-tallsradikalisme er hundre prosent relevant for studier som handler om norsk politikk i Midtøsten, matrilineært slektskap i Indonesia eller reformer i helsevesenet; og at det han sier om avhandlinger basert på bøker også er relevant for avhandlinger basert på andre typer empiriske undersøkelser. Det gjelder bare å oppdage mønstrene bak substansen. Da ser man at de ligner, til tross for de store ytre forskjellene.

Når Eco anbefaler en ekstrem avgrensning med hensyn til årstall og verk, snakker han til historisk orienterte humanister — men det han sier er det samme som en antropolog gjør når han anbefaler sine studenter ikke å studere livet på Bongo-øyene, og ikke engang kvinner på Bongo-øyene, men kvinners initieringsritualer på Bongo-øyene. Da får man en kompakt, tydelig empiri (et avgrenset materiale, for å si det med Eco). Denne empirien har man så god kustus på at man kan bruke den til hva man vil.

Oxford-antropologen Godfrey Lienhardt fremførte et beslektet poeng da han sa at en god avhandling kunne betraktes som en elefant- og kaninstuing. (Bare en afrikanist kan komme på noe slikt.) Den inneholdt en elefant av empiri og en kanin av teori, men den

måtte være kokt på en slik måte at kaninsmaken kunne kjennes i hver eneste munnfull.

Det er dette Eco også sier, på sin måte. •